

EBÜZZİYÂ TEVFİK'İN SÜRÛRÎ-İ MÜVERRİH'İ

Yusuf Can TIRAŞ¹

ÖZET

Ebüzziyâ Tevfik, Yeni Osmanlılar hareketi içerisinde bulunan, yeni edebiyat için çalışmalarda bulunan önemli bir gazetecidir. Bunun yanı sıra edip ve edebiyat tarihçisidir. 1849'da İstanbul'da dünyaya gelen Ebüzziyâ Tevfik, Terakkî gazetesi ile gazetecilik hayatına başlamıştır. Ardından Hakâiku'l-vekâyî, Diyojen, Çingiraklı Tatar ve Hayal gibi dergilerde yazmaya devam etmiştir. Ebüzziyâ Tevfik, gazeteciliğin yanında dönemin siyasi koşullarıyla da ilgilenen bir aydın şahsiyettir. Ebüzziyâ Tevfik'in önemli bir yönü de dil ve edebiyat konusunda yaptığı çalışmalarıdır. Edebiyat konusunda, "biyografi" türündeki eserlerinden birisi de "Sürûrî-i Müverrih"dir. Sürûrî, XVII. yüzyılın tarih düşürme konusunda uzmanlaşmış bir şairdir. Aynı zamanda hiciv türünde şiirleri de bulunan Surûrî, 1752-1814 yılları arasında yaşamıştır. Aslen Adanalı olan şair, daha sonra İstanbul'a gelmiş ve burada vefat etmiştir. Ebüzziyâ Tevfik de bu eserinde şairin hayatını anlatmış ve tarihlerinden örnekler sunmuştur. Çalışmamızda, 54 sayfadan ibaret olan bu eser, tarafımızca günümüz alfabesine aktarılmış, eser hakkında inceleme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ebüzziyâ Tevfik, Sürûrî, Biyografi, Hiciv, Tarih

EBUZZIYA TEVFİK'S SÜRÛRÎ-İ MÜVERRİH

ABSTRACT

Ebüzziyâ Tevfik is an important journalist in the New Ottomans movement who works for new literature. Besides, he is a historian of literature. Ebüzziyâ Tevfik, who was born in 1849 in Istanbul, started journalism life with Terakkî newspaper. He continued to write for magazines such as Hakâiku'yal-vekâyî, Diyojen, Çingiraklı Tatar and Hayal. Beside journalism, Ebüzziyâ Tevfik is an enlightened person who is interested in the political conditions of the period. An important aspect of Ebüzziyâ Tevfik is his studies on language and literature. One of his works in the genre of literature is Sürûrî-i Müverrih in biography. Surûrî, XVII. century is a poet specializing in the history of history. Surûrî, who also had poems of satire, lived between 1752-1814. The poet, originally from Adanalı, later came to Istanbul and died there. Ebüzziyâ Tevfik also described the poet's life in this work and presented examples from his history. In our study, this work, which consisted of 54 pages, was transferred to the present-day alphabet, and the work was examined.

Key Word: Ebüzziyâ Tevfik, Sürûrî, Biography, Satire, History

¹ Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi, yusufcantiras@gmail.com.

GİRİŞ

Divan Edebiyatı'nda hem tarih düşürme hem de hezel türünde manzum örnekler veren şahsiyetlerin en önemlisi şüphesi XVIII. yüzyılın şairlerinden olan Sürûrî'dir. Sürûrî, bu iki sanatı kendinde birleştirmiş ve kendisinden sonra gelenleri etkilemiştir. Öncelikle "tarih düşürme" ve "hezel" in ne olduğu hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır.

"Hezel" ya da "hezl", kişi ya da toplulukları alaya almak, onlar hakkında şaka ve imalarda bulunmak, etkilerini azaltmak amacıyla kaleme alınan şiir türüdür (Canım 2016: 70). Hezl yazmaya da tehzîl denilmektedir. Bu türe dikkati ilk çeken isim ola Câhiz, hezlin ciddiyetten bunalan kimselerin ferahlamasını sağladığını belirtmiştir (Canım 2016: 70). Bu tür, Türk Edebiyatı'na Fars edebiyatından geçmiştir (Canım 2016: 70). Bu tür, latife ile hiciv arasında bulunmaktadır (Canım 2016: 71). Ne latife gibi anlatırken nasihat verme ne de hiciv gibi küfre ve sertliğe başvurmaktadır. Fakat, hezel kaleme alan şair, özellikle hicvi de andıran şiirler üretmekten kendini alamamıştır. Bu sebeple, hezel yazan şairlerin şiirlerinde hicvin ağırlığı da hissedilebilmektedir.

Hezel'in bizdeki en ünlü temsilcileri XVI. yüzyılda İshak Çelebi , Nihâlî Cafer Çelebi; XVII. yüzyılda Niksarîzâde Mehmed, Nev'izâde Atâî ve Bahâî-i Küfrî; XVIII. yüzyılda Kubûrîzâde Abdurrahman Hevâî, Osmanzâde Tâib, Tokatlı Ebubekir Kânî ve Seyyid Osman Sürûrî; XIX. yüzyılda Süleyman Fâik, Bayburtlu Zihnî ve Edirneli Güftî'dir (Canım 2016: 71).

Sürûrî'nin bir diğer özelliği ise, her duruma kolayca düşürebildiği tarihlerdir. Tarih düşürme sanatının esası "ebced hesabı"na dayanmaktadır. Arap alfabesinde, her harfin sayısal bir değeri vardır. Bu harfler ile duruma uygun sözcüklerin bir araya gelmesi, olayın tarihini bizlere sunmaktadır. Tarih düşürmede, hicrî takvim esas alınmaktadır (Kaplan 2018: 310). Sürûrî de hem hayatıyla hem de toplumla ilgili konularda tarih düşürmeye meraklı bir şairdir. Sürûrî, olaylara sadece tarih düşürmekle kalmaz, bu tarihi mizahi yönüyle ele alır.

Bir tarihteki harflerin sayısal değerlerinin hepsi hesaba katılırsa, buna tam tarih adı verilmektedir (Kaplan 2018: 311). Ebüzziyâ'nın Sürûrî'den aldığı ve onun İstanbul'a gelişini gösteren şu tarih beyti, tam tarihe örnek verilebilir: "*Sürûrî oldı İslâmbol'a lutf-ı Hakk ile rehyâb*". Bu mısradaki harflerin sayısal değerlerinin toplamı 1193'tür. Şair de H.1193/ M. 1779-1780 senesinde İstanbul'a gelmiştir.

Tarih düşürmenin diğer bir türü de sadece noktalı harflerin hesaba dahil edildiği mu'cem'dir. Ebüzziyâ eserinde, Sürûrî'nin bu şekilde düşürdüğü bir tarihi de vermektedir. Sürûrî'nin müverrihliğe heves etmesine düşürmüş olduğu "*Târih-i sâl bed'i mu'acem yazup didüm / [Hüzni] rakamla itdi mü'verrihliğe heves*" beytinde ikinci mısradaki noktalı "خ، ی، ت، خ" harflerin sayısal değeri 1185 yapmaktadır. Ebüzziyâ, eserinde 1187 olarak vermektedir. Buna göre Sürûrî, H. 1185-1187/ M. 1771-1773 tarihinde müverrihliğe başlamıştır.

Ebüzziyâ'nın eserinde verilen Sürûrî'nin yazdığı tarihlere bakıldığında, İstanbul'a gelişine, müverrihliğe hevesine, Beyhân Sultan'ın Kasrına, Aziz Efendi'nin matbah emânetine, Üçüncü Selim'in hazine vekili Bilal Ağa'nın, Mevâlî'den Âteşîzâde adına eşinin yaptırdığı çeşmeye, Meşhûriyân Mollâ'nın, Mevâlî'den Çeşmizâde'nin,

Nevres Kadın'ın, Esrâr Dede'nin, İbrâhîm Efendi'nin, Hayâlbâz Şerbetçi Emîn'in vefatına, İmam Şehriyârî'nin makam edinmesine, Sadr-ı Rûm Abdullah Efendi'ye, Vâlîde Sultân bendine, Üç anbarlı isimli geminin denize indirilmesine, Napolyon Bonapart'ın Avusturya'yı yenmesine, Şair Râgıb Mehmed Paşa'nın sadâretine, kısacası tanık olduğu tüm olaylara tarih söylediği görülebilmektedir.

1- Ebüzziyâ Tevfik'in Hayatı ve Edebi Şahsiyeti

Ebüzziyâ Tevfik, 10 Şubat 1849'da İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Babası Maliye Sergi Kalemi memurlarından Hasan Kâmil Efendi'dir. Ebüzziyâ, eğitim hayatına Sultanahmet'te Cevrî Kalfa Sıbyan Mektebi'nde başlamıştır. 1857'de babasının ölümü üzerine babasının çalıştığı daireye memur olarak alınmıştır. 1868'de ise Şûrâ-yı Devlet ikinci sınıf mülkiye mülâzımlığı görevi kendisine verilmiştir (Ebüzziya 1994:C.10: 374).

Düzenli bir eğitim hayatını olmayan Ebüzziyâ Tevfik, dil eğitimi de görmediğini ifade etmesine karşın Fransızca, Almanca, Arapça ve Farsça gibi dilleri öğrenmiştir (Gür 1998: 25).

1864'te Rûznâme-i Cerîde-i Havâdis'te çalışmaya başlayan Ebüzziyâ, burada kaleme aldığı bir yazı neticesinde önce Namık Kemal, Namık Kemâl'in vasıtasıyla da Şinâsî ile tanışmış ve Tasvîr-i Efkâr'da yazmaya başlamıştır. Bu süreçte Ebüzziyâ, Yeni Osmanlılar hareketine de dahil olmuştur. Yeni Osmanlılar hareketini anlattığı bir eser kaleme alan Ebüzziyâ, bu eserde mensubu olduğu cemiyeti anlatmıştır (Ebüzziya 1994: C.10: 374).

Asıl gazetecilik yaşamına Terakkî gazetesinin yazı işleri müdürü olmasıyla başlayan Ebüzziya, Hakâiku'l-vekâyi Gazetesi ve Diyojen, Çingiraklı Tatar ve Hayal dergilerinde çalışmasını sürdürmüştür. Bu gazetelerde yayımlanan yazıları hükûmet tarafından tehlikeli görüldüğünden Şûrâ-yı Devlet'teki görevine 1872 Şubat'ında son verilmiştir. Ardından İbret gazetesinde yazmaya başlamıştır. İbret gazetesi okuyucu tarafından beğenilmesine karşın, 19. Sayısında iken dört ay süreyle kapatılmıştır (Ebüzziya 1994:C.10: 375). Dönemin muhaliflerinden olan Ebüzziyâ Tevfik, Sirac'taki yazıları nedeniyle hükümeti rahatsız etmeye başlamış, ardından 1873'te tutuklanan Ebüzziyâ, Ahmet Mithat Efendi ile birlikte Rodos'a sürülmüştür (Gür, 1998: 29).

Rodos sürgünündeysen daha çok edebiyat ile ilgili eserler yazmaya devam eden Ebüzziyâ, Abdülaziz'in tahtan indirilmesi ve yerine V. Murad'ın tahta geçirilmesi sonucu meydana gelen siyasi af ile 1876'da İstanbul'a döner. Fakat, II. Abdülhamid döneminde hemanayasa çalışmalarında hem de "Cemiyet-i Mütercimîn"de görev almasına rağmen, muhalefetin İstanbul'dan uzaklaştırılması çalışmaları neticesinde Bosna mektupçusu olarak görevlendirilmiştir. Bosna'daki görevinden itibaren düzenli olarak salnâme yayınına devam eden Ebüzziya, 1900'de Konya'ya sürgüne gönderilir (Ebüzziya 1994:C.10:s.375; Gür 1998: 31-32). Ebüzziya, II Meşrutiyet'in ilanı ile İstanbul'a geri dönmüş, İttihat ve Terakki Partisi'ne katılarak Antalya milletvekili seçilmiştir (Gür, 1998: 34). Basın hayatından vazgeçmeyen, çıkardığı gazeteler hükümetçe kapatılan ama yine de yazmaktan kaçınmayan Ebüzziyâ Tevfik, "Bâbiâli Baskını ile iktidara geçen yeni hükümetçe serbest bırakıldığının ertesi günü

evine dönerken Kadıköy vapurunda öldü ve Bakırköy Mezarlığı'ndaki aile kabristanına defnedildi (27 Ocak 1913)" (Ebüzziya 1994:C.10: 376).

Ebüzziyâ Tevfik, yaşadığı süre içerisinde Osmanlılık düşüncesiyle eser vermiş, milli ve dinî inançlarına bağlı kalarak yeniliği savunmuştur.. Batı'da "almanak" olarak adlandırılan ansiklopedik yıllıkları Türk Edebiyatı'nda ilk defa yayımlayan Ebüzziyâ, "Salname-i Hadîka", "Bosna Vilâyeti Salnâmesi", "Salnâme-i Ebüzziyâ" gibi çalışmalarıyla bu türün tanınmasına öncülük etmiştir. Şinasî ve Namık Kemal ile beraber hareket eden Ebüzziyâ, basın yoluyla fikirlerinin savunmuş ve basına önem vermiştir. Devrinin kûfi hat yazısında usta olan Ebüzziyâ, çini mürekkebiyle "eau forte" desenleri ve sulu boya çalışmaları da yapmıştır (Ebüzziya 1994:C.10: 377).

Ebüzziyâ Tevfik'in dil alanında "Durûb-ı Emsâl-i Osmâniyye", "Lügat-ı Ebüzziyâ" ve "Ne Edât-ı Nefyi Hakkında Tetebbu'ât; tiyatro alanında "Ecel-i Kazâ" ve "Habibe yahut Semâhat-ı Aşk"; biyografi alanında "Gutenberg ve İhtirâ-ı Fenn-i Tab", "İbn Sînâ", "Galile", "Napolyon", "Diyojen", "Benjamen Franklin", "Büfon", "Hasan b. Sabbâh", "Ezop", "Yahyâ b. Hâlid Bermek", "Hârûn er-Reşîd", "Ja Jak Russo", "Sürûrî-i Müverrih", "İmparator Vilhelm", "Nefî", ve "Kemal Bey'in Tercüme-i Hâli"; antoloji alanında ise "Numûne-i Edebiyât-ı Osmâniyye" gibi önemli eserleri bulunmaktadır (Gür 1998; Ebüzziya 1994:C.10: 377-378).

1. Sürûrî'nin Hayatı ve Edebi Şahsiyeti

Adana'da 1752'de dünyaya gelen Sürûrî'nin asıl adı Seyyid Osman'dır. İlköğrenimini Adana'da yapmış, burada Mekke pâyesine yükselen ve ardından şeyhülislamlık makamına getirilen Yahyâ Tevfik Efendi tarafından yeteneği olduğu görülerek İstanbul'a götürülmüştür. Önceleri "Hüznî" mahlasıyla şiirler yazan Sürûrî, hiciv ve hezel türü şiirlerinde "Hevâî"yi, İstanbul'da ise "Sürûrî" mahlasını kullanarak şiirler yazmıştır (Batur 2010: C.38: 172).

Sürûrî, 1783'te Tevfik Efendi ile İstanbul'a geldikten sonra onun konağına yerleşerek çevresi ile tanışma imkân bulur. Sürûrî belli bir mevkîye gelmesinde Tevfik Efendi'nin çevresinden yardım görmüştür (Batur, 2018: s. 118). Sürûrî, Mehmed Şerif Efendi'ye mülâzım olmuş, bu dönemde devrin büyüklerine fakirliğinden yakınmıştır. Ardından, 1781'de Anadolu Sadâret Kalemî'nden kadılığa geçmiş, bu görevinde on altı yıl boyunca dört yerde bulunduğu kaynaklarda belirtilmektedir. 1782'de Yeğen Mehmed Paşa'nın sadâretinde kendisine 12 kuruş ücretle duâgûluk görevi verilmiştir. 1788'de Sünbülzâde Vehbî'nin kethüdası olarak Eski Zağra'ya gitse de burada Vehbî ile anlaşamamıştır. Hattâ, ikisi halkın şikayetiyle hapsedilmişlerdir. 1800'de Mostar kadılığındaiken İstanbul'a dönmüştür. 1802'de III. Selîm'e sunmuş olduğu kasidesi sebebiyle Anadolu kazaskerliği emrine tayin edilen Sürûrî, 2 Şubat 1814'te vefat etmiştir. Sürûrî, hayatı boyunca üç kez evlenmiştir (Batur 2010: C.38: 172).

Sürûrî'nin Divân'ı ve Hezeliyat'ı bulunmaktadır. Sürûrî, asıl ününü tarih söylemede kazanmıştır. Herhangi bir olay üzerine kolaylıkla tarih söyleyebilen Sürûrî, dönemindeki sosyal ve siyasi olaylara tarih düşürmekten geri durmamıştır. Bu tarihlerin bir farkı da mizahla yüklü olmasıdır. Şairlik yeteneğinin her ne kadar taklit ve nazire

seviyesinde olduğu söylene de, “sehl-i mümteni” şekilde söylediği tarih beyitleri adının anılmasını sağlamıştır. En ciddi konuları dahi, tarihlerinde esprili bir şekilde dile getirmiştir. Sürûrî'nin Divanı, Atilla Batur tarafından 2002 yılında İnönü Üniversitesi'nde doktora tezi; Hezelliyat'ı ise Elif Ayan tarafından 2002'de Hcettepe Üniversitesi'nde yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.² Ayrıca, Filiz Bingölçe (2009) de Sürûrî hakkında “Şen Tarihçi Sürûrî” adıyla, Sürûrî'den hezelliyat seçmelerini popüler bir yayın olarak hazırlamış, Alt Üst Yayınları tarafından yayımlanmıştır.

2. Ebüzziyâ Tevfik'in Sürûrî-i Müverrih'i Hakkında

Eser, H. 1305 / M. 1887-1888'de “Matbaa-i Ebüzziyâ” tarafından İstanbul'da yayımlanmıştır. Eser, 54 sayfadan oluşan ve Ebüzziyâ'nın Sürûrî'nin hayatını ve tarih beyitlerini anlattığı bir eserdir. Ebüzziyâ, eserin girişinde Sürûrî'nin aslında şâir unvanını hak etmediğini (s.3) ifade ederek, yazdıklarının hezelden ibaret olduğunu söylemektedir. Eserde, verilen beyitlerin altında ebced hesabıyla beytin tarihi yazılmıştır. Eserin giriş bölümü (s.3-22)'nde Sürûrî'nin hayatı hakkında bilgiler verilirken, bu bilgiler Sürûrî'nin yazmış olduğu tarihlerle delillendirilir. Ardından “Sürûrî'nin Ba'zı Müntehab Tarihleri” (s.22-38) bölümü gelmektedir. Burada, Ebüzziyâ'nın Sürûrî'den seçmiş olduğu ve beğendiği tarihler yer almaktadır. Burada Sürûrî'nin babası, ŞeyhülislamTevfik Efendi, mahlas değişimi, mülazemete getirilmesi, duâ-gû vazifesi, Anadolu pâyesi, doğum tarihi, İstanbul'da yaptırdığı bina, Osmanlı'nın Napolyon'a karşı zaferi gibi çeşitli hususlarda yazmış olduğu tarihlerden örnekler sunulur. Eserin “Ba'zı tevârîh-i mütehabesi” (s. 38- 54) bölümünde yine Sürûrî'den seçme tarihler yer alır. Eser, İzzet Mollâ'nın Sürûrî'nin vefatına yazmış olduğu “Sürûrî'nin vefâtı bâ'is-i hüzn oldu *ahibbâya*” tarih mısrasıyla sona erer.

Eser, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Sayısal Arşiv ve e-Kaynaklar'dan temin edilmiştir. Eserin Demirbaş numarası: MC_Osm_K.00599/10; Yer Numarası: 1305 H/1888'dir. Eser, 54 sayfa ve 15x10 cm. boyutundadır. “Maarif Nezâret-i Celilesi'nin ruhsatıyla tab olunmuşdur” kaydı eserin kapağında yer almaktadır. Eserin cilt özelliği olarak “ön ve arka cildler bezemelidir” bilgisi verilmektedir (<http://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/yordambt/yordam.php?sayfaOturumAc> E.T. 18.01.2019).

² Nizam 2014, <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=6328> E.T. 09.02.2019

SONUÇ

Edebiyatımızın renkli şahsiyetlerinden olan Sürûrî, tarih düşürmedeki yeteneğini mizahla harmanlayarak şiirimizin bu konudaki ustalarından biri olmuştur. Sürûrî, vefatından (ö. 1814) sonra da Türk Edebiyatı'nı etkilemiştir. Bunu incelemesini ve günümüz harflerine aktarımını yaptığımız Ebüzziyâ'nın "Sürûrî-i Müverrih" adlı eseri doğrulamaktadır.

Sürûrî, her ne kadar kolayca tarih düşürse de, Ebüzziyâ'ya göre şair olarak adlandırılmaz. Çünkü o, tarih düşürmek ve mizah yapmak amacıyla şiiri bir araç hâline getirmektedir. Hatta, ciddi bir üslûbla yazılacak olan kasidede bile mizaha meyilli bir şahsiyettir. Ebüzziyâ, bu noktada Nef'i'nin "virür" redifli meşhur kasidesine Sürûrî'nin yazmış olduğu nazireyi örnek göstermektedir. Ebüzziyâ'ya göre Sürûrî, şairlik yeteneğinden mahrum fakat almış olduğu eğitim sayesinde yazma gücünde ilerlemiş bir nâzımdır. Sürûrî, kendisinden önce tarih ve hezel sahasında ünlü olan şairleri geçmek ve kendisinden sonra bu alanda yetişecek şairlere de kıskançlık vermek arzusunda görülmektedir.

Sürûrî'nin hayatını eserinde onun tarih düşürmelerinden yola çıkarak açıklayan Ebüzziyâ, şairin Adana'da doğduğunu, eğitimi, ailesini, aldığı mahlasları ve İstanbul'a gelişini eserinin giriş bölümünde vermektedir. Ebüzziyâ'nın verdiği bilgilere göre Sürûrî, uzun boylu, iri yapılı ve büyük cüsseli bir insandır. Bulunduğu meclislerde söze fazla karışmayan ama kendisine sıra gelince düşüncelerini açıklayan bir şahsiyettir. Burada Ebüzziyâ, şairin konuşmalarında şiirlerindeki gibi yanıtlara düşmediğini belirtmektedir.

Sürûrî'nin tarih söylemesindeki ana amacı halkı eğlendirmek değil, kendi zevkini ve keyfini dile getirmektir. Halk iste bunlara duymuş ve kaydetmiştir. Ebüzziyâ, Sürûrî'yi şair olarak görmese de altı yüz seneden beri Rum şairleri içinde kimsenin başaramadığı tarih söylemede ustalığı sebebiyle onu, bu sanatın imamı olarak sayılmasını söyler. Sürûrî, Rusya Seferi'ne, Üç anbarlı isimli geminin denize indirilmesine, Napolyon'un Avusturya galibiyetine ve Mısır'da Osmanlı'ya yenilmesine, kahvenin fiyatının artması sebebiyle kahve içmeye tövbe etmesine, Üçüncü Selim'in Mısır'ı Fransızlardan almasına, Fransızlar'ın Akkâ yenilgisi ve Cezzâr Paşa'nın galibiyetine gibi dönemin tarihi olaylarına mutlaka tarih düşürmüştür. Divan şairlerinin eserlerinde yer alan tarihler, genelde doğum, vefat, cülus, bayram, çeşme ya da bina yapımı gibi olaylara düşürülmektedir. Sürûrî'de de bunu görmekteyiz. Fakat, Sürûrî, bu tür olayların yanı sıra Osmanlı tarihine ışık tutacak tarihleri, kendi görüş açısından vermesi noktasında önemli bir noktadadır.

Sürûrî'nin tarih düşürmede kendini alamadığı bir durum da hicve meyilli olmasıdır. İncelediğimiz eserin 44. sayfasından itibaren Sürûrî'nin bu tür kit'alarından örnek verilmektedir. Özellikle, Vehbî ile atışmalarında Sürûrî'nin ağzına ne gelirse söylediği görülmektedir. Sürûrî, Vehbî'nin kethüdalığını yapmış ve Zagra'da birlikte görev yapmışlardır. Fakat, ikisi de burada uygun olmayan durumlara düştüklerinden hapse girmişlerdir. Sürûrî, bu noktada kendisinin suçsuz olduğunu ifade eder. Diğer bir önemli nokta ise, Sürûrî'nin hezelliyata meyilli olduğunu gösteren s.47'deki kit'adır.

İncelediğimiz eserin son bölümlerinde (s.44 ve sonrası) Sürûrî'nin hezeliyatındaki tarihlerden örnekler verilmiştir. Bu tarihlerde Sürûrî'nin edebi kaygıdan çok hiciv için söylediği görülmektedir. Burada Şahin Giray' ve Vehbî hakkındaki uzun kıtaları, şairin öfkesini göstermesi için önemlidir (s.50).

Ebüzziyâ'nın "Sürûrî-i Müverrih" eserini yazmasındaki amaç Sürûrî'nin şair olup olmadığını, tarih düşürmede ve hicivdeki yeteneğini ortaya koymaktır. Bizce, bu amaçtan ziyade asıl sebep, Ebüzziyâ'nın dönemine dair bir eleştirisidir. Bu da s. 53'te kendisinin ifade ettiği "Ekser erbâb-ı sühan arasında mu'tâd olduğu üzere mûmâileyhümâ dahî böyle şemm-âlûd sözlerle yekdigelerini hicv ve mezemmetinde bulunmakla berâber yine ülfet ederler ve hattâ ba'zı def'a karşı karşıya oturarak fezâzette müsâbakaya kalkışılar imiş. Teşekkür olunacak hâlâtandır ki zamânımızda edebiyât nâmı altında bu dürlü edepsizlikler görülmez olmuşdur" cümlesidir. Ebüzziyâ, burada, Sürûrî ve eleştirdiği şairlerin ne kadar birbirlerine şiirlerinde hücum etseler de yine de aralarındaki samimiyetin ve dostluğun devam ettiğini dile getirmektedir. Fakat, Ebüzziyâ'nın yaşadığı dönemde artık bu davranış kalmamıştır. Herkes birbirini düşman olarak görmektedir. Ebüzziyâ, iğneleme yapmak için, Sürûrî'nin yaptığına edepsizlik adı vermektedir.

Ebüzziyâ, kendi döneminde artık yazarların gazeteleri aracılığıyla birbirlerine saldırdıklarını ifade etmektedir. Fakat, Doğu'da, bu tür olaylar yaşanmakla birlikte, dostlukların devam ettiğini, bu kadar kinin ve öfkenin olmadığını söylemektedir. Kısacası, Batı tarzını kendine örnek alanların birbirlerini suçlamaları, eskilerin hicivlerine rahmet okutmaktadır.

KAYNAKÇA

Batur, Atilla (2010). "SÜRÛRÎ, Seyyid Osman" md, Türkiye Diyanet Vakfı *İslam Ansiklopedisi*. C.38. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. S.172-173; <https://islamansiklopedisi.org.tr/sururi-seyyid-osman> [erişim tarihi: 09.02.2019]

Batur, Atilla (2018). "Sultânü'l-Müverrihîn Sürûrî'nin Osmanlı Padişahlarının Cülûslarına Düşürdüğü Tarihler". *Divanlar Arasında Bir Ömür Prof. Dr. Ahmet Mermer Armağanı*. (ed. Doç.Dr. Neslihan Koç Keskin ve Doç.Dr. Muvaffak Eflatun.) Ankara: Akçağ Yayınları. 115-158.

Bingölçe, Filiz (2009), *Şen Tarihçi Sürûrî*. Ankara: Alt Üst Yayınları

Canım, Rıdvan (2016).*Divan Edebiyatında Türler*. Ankara: Grafiker Yayınları

Ebüzziyâ (1305). *Sürûrî-i Müverrih*. İstanbul: Matbaa-i Ebu'z-ziya [İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Sayısal Arşiv ve e-Kaynaklar'dan temin edilmiştir]

Ebüzziyâ, Ziyâd (1994). "Ebüzziyâ Mehmed Tevfik" md. Türkiye Diyanet Vakfı *İslam Ansiklopedisi*. C.10. s.374-378. ; <https://islamansiklopedisi.org.tr/ebuzziya-mehmed-tevfik> [erişim tarihi: 09.02.2019]

Devellioğlu, Ferit (2012). *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi

Gür, Âlim (1998). *Ebüzziya Tevfik Hayatı; Dil, Edebiyat, Basın, Yayın ve Matbaacılığa Katkıları*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları

Kaplan, Orhan (2018). *Edebi Sanatlar*. KLASİK TÜRK EDEBİYATI Temel Bilgiler (Haz: Bayram Ali Kaya, Ozan Yılmaz, Vildan S. Coşkun, Orhan Kaplan). İstanbul: Kesit Yayınları

Nizam, Elif Ayan (2014). "Sürûrî / Hüznî / Hevâyî, Seyyid Osman Efendi" md. Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü. <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=6328> [erişim tarihi: 09.02.2019]

Ebüzziyâ Tevfik'in "Sürûrî-i Müverrih" Eserinin Günümüz Harflerine Aktarılmış Metni

Eserde uzun ünlüler â, î, û şeklinde gösterilmiş, "nazal n" ise "ñ" sembolü ile ifade edilmiştir. Ebüzziyâ, eserinde beş dipnot kullanmıştır. Bu dipnotlar da eserin çevriyazısında dipnot şeklinde verilmiştir. Sayfa numaraları [] içerisinde yer almaktadır.

Kütübhâne-i Ebü'z-ziyâ

SÜRÛRÎ-İ MÜVERRİH

Muharriri: Ebü'z-ziyâ

Birinci Tab'

Ma'ârif-i 'Umûmiye Nezâret-i Celîlesi'nin ruhsatıyla

Her hakkı tâbî'îdir.

KONSTANTİNİYYE

1305

Matba'a-i Ebü'z-ziyâ

Sürûrî-i Müverrih

[3] Eger şi'r dedigimiz lisân-ı hayâl bizim kitâblarda ta'rîf olundugu üzere "mevzûn ve mukaffâ kelâm"dan 'ibâret ise Sürûrî'ye şâ'ir itlâkı dogru olabilir. Çünkü cidd ü hezelden 'ibâret olan manzûmâtı kâmûsun nısf-ı cildini istî'âb edecek mertebededir.

Vâkı'ân âsârı içinde şi'r denecek ba'zı ebyâta tesâdüf olunur ise de ekser manzûmâtı Nef'î'nin "Nihâyet ol kadar vardır ki mevzûn u mukaffâdır" kavline mâsadak ve meselâ "zîr-i deryâda dahı vâkı' olup şakkü'l-arz – arasından taraf-ı esefle 'ummân dökülür" kavli gibi sırf laklakıyâta mülhakdır.

Merhûmunun tab'ı cidden ziyâde hezele mâ'il idi. Hattâ sırf hezelden 'ibâret olan âsârında [4] ciddiyâtına gıpta-resân olacak ebyâta tesâdüf olunur. Meselâ: Vehbî'nin mezemmetini mutazammın olan kasîde-i lâmiyyesinde:

"Böyle kâdî mı olur farazâ kim

Olsa râzı mı olur Rabb-i Celîl?

Bî-edeb hâkim idi bilmedi hiç

Mesned-i hükmü makâm-i tebcîl!

Sa'y idüp Ka'be-i dil hedmi için

Başına geldi belâ-yı siccîl"

Beyitleri gibi edeb diyânet ve ireb-i hikmeti câmi' sözler bulundugu hâlde Nef'î'nin [Virür] kasîde-i meşhûresine olan nazîresi – ki Sultân Selîm-i Sâlis medhindedir – ciddiyâtından ma'dûd iken mizâha olan meyl-i tabî'atı galebe etmekle:

"Allâh direm sadâ-yı bülend ile her seher

Halk uyanup sanur ki mü'ezzin ezân virür

[5] *Ben bir dükkândan olmadum îrâd sâhibi*

Dehr ise külhanîlere hamâm u hân virür

Ârâmgâhı teng ise temlîk idüp kûnân

Üç dört uşakla bir de sarâydâr-ı yuvân virür

Mahfûz idüp ocagın esen rûzgârdan

Matbahları tutarsa felek yelkovan virür

Nahvetle hânesinde yukaru bakar durur

Gerdûn kim ol denîye münakkaş tuvan virür

Halvetiğe hürremde kerem eyleyüp nigâr

'İşretiğe [selâmlıga] bir nev-cüvân virür

Bir dikili agacım olaydı benim diyü

Her dem riyâz-ı hasrete âhım fidan virür"

Yolundaki sözleriyle ciddiyâtdan çıkmış ve:

"Ol pâdişeh ki fukarâyyla giryân-ı gedâların

Eşkin görüp rutûbet-i Eşkâniyân virür

[6] *Ol pâdişeh ki mîr-i sît-bülenddeki hışm*

Sersâyesâna rütbe-i Sâsâniyân virür

Ol pâdişeh ki meclis-i 'adlinde şerbeti

Dil-teşnegân-ı hâhişe Nûşînrevân virür

Beytlerinde eşkden Eşkâniyân, Sâyesâ'dan Sâsâniyân ve Nûşînrevân ta'bîrinden Nûşîrevân cinâslarını sarf etmek iltizâmında bulunmuştur.

Hâsılı Sürûrî servet-i şâ'iriyetden mahrûm ve fakat kuvvet-i tahsîl sâyesinde kudret-i inşâdda rusûh peydâ etmiş bir nâzımdan başka bir şey degildir.

Hattâ merhûmuş müverrihliğe hevesle o yolda kendinden evvel gelenlerin kâffesine isbât-ı rüchân ve kendinden sonra gelenlere gıpta-resân olacak derecelerde ihrâz-ı muvaffakiyet edişi dahi o kudretten mahrûmiyetini idrâk etmeçligi neticesidir denilebilir.

Sürûrî, Adanalı olup şurefâdan Hâfız Mûsâ [7] Efendi isminde bir zâtın oğludur, ki şî'r ile iştihârına kadar Seyyid 'Osmân ismiyle ma'rûf idi. "Seniñ siniñ Sürûrî geldi kırka" mısra'ından istidlâl olunduğu üzere 1165 senesinde belde-i mezkûrede dünyâya geldi.

İstanbul'a târîh-i vürûdu ise 1193 senesine musâdifdir, ki o da Dîvânı'nda "Tevârih-i Nâzım bâ-âsâr-ı hîş" 'unvân manzûmuyla muharrir olan kıta'ât-ı târîhiye sırasında şu iki beytten anlaşılır:

"Rebû'l-evvelün altı günü kalmışdı vaktâ kim

Yola çıkdum refik itdi başa tevfikini Vehhâb³

Ayrıca menzil-i maksûda kendim söyledim târîh

Sürûrî oldı İslâmbol'a lutf-ı Hakk ile rehyâb"

1193

Sürûrî İstanbul'a yigirmi sekiz yaşında iken [8] gelmiş idi. O târîhe kadar Adana'da tahsîl-i 'ulûm-ı 'Arabiyye vü edebiyeye i'tinâ ederek, hattâ inşâd-ı şî're yigirmi bir yaşlarında iken başlamış ve evâ'ilinde (Hüznî) tahallus eylemişdir. İstanbul'a vürûdunda ise mu'ahharen şeyhü'l-islâm olan nakîbü'l-eşrâf Tevfik Efendi'niñ tavsiye ve tensîbii ile (Hüznî) mahlasını (Sürûrî) tahvîl etmişdir. İştihârı Sürûrî ileidir.

³ Atiyü'z-zikr Tevfik Efendi'yi îmâdır.

Gerek vaktiyle Hüznî tahallus eyledigini ve gerek eş'âra heves etdikden sonra inşâd-ı târîh meslegine meyl etdigini şu kit'ası nâtıktır:

"Eş'âra tab'ım iki sene sa'y edüp aña

Gâyetle oldu semt-i tevârîh mültemes

Târîh-i sâl bed'i mu'acem yazup didüm

[Hüznî] rakamla itdi mü'verrihligе heves"

1187

Şu kit'a ile dahı mü'verrihligе târîh-i bed'âyî beyân eylemişdir:

[9] *"Yâ Rab mübârek eyle kudûmün ki 'âlemi*

Teşrîfi ile eyledi memnûn sâl-i nev

Târîhe ben de bu sene bed' eyleyüp didüm

Hân Mustafâ'ya ola hümâyûn sâl-i nev"

1187

Sürûrî'nin İstanbul'a hicretine de Tevfik Efendi sebep olmuşdu. Müşârünileyh 1192'de Adana niyâbetinden Mekke pâyesine irtikâ ile İstanbul'a müte'âzim olduğunda, Sürûrî'de gördüğü isti'dâd ve 'irfâna binâ'en tefeyyüzü maksadıyla bi'l-istishâb İstanbul'a getirmişdir. Ne fâ'ide ki kendisi aksâ-yı merâtib-i 'alemiyye olan mesned-i fetvâya vâsıl olduğu hâlde Sürûrî'yi nihâyet 'âdî kâdîlıktan kurtaramamışdır.

Kendisine yetişen zevâtdan mesmû'dur, ki Sürûrî gâyet uzun boylu, iri yapılı, 'azîmü'l-cüsse bir âdem olduğundan kendisini ilk def'a görenler meftûr [10] olduğu zarâfet ve 'irfân ile gayr-ı mütenâsib bulurlar imiş. Hattâ dâhil olduğu mecâlisde gâyet sâmit ü sâkit bulunur ve sırası gelmeyince veya kendisine hitâb olunmayınca bahse karışmaz. Fakat eş'ârında olduğu gibi güftârı dahı galat ve müsâmahadan 'ârî imiş.

İstanbul'a vürûdundan sonra bir müddet konagında misâfir bulunduğu Tevfik Efendi'nin ehîbbâsıyla kesb-i ülfet ederek onların delâletiyle ekâbir-i 'asrdan pek çok zevât ile âşinâlık peydâ eylemiştir.

Bâ-husûs öteden beri kibârımız 'inde ibtilâ derecesine varmış olan (târîh söylemek) merâkı Sürûrî'nin e'âzam-ı memleket 'inde izdiyâ-yı şöhretini mûcib olmuştur. Fakat bu şöhret kendisinin ikbâlîne medâr olacak derecede değil, meselâ sakal salıveren begzâdelere, rü'esa-yı nâ'il olan kuzât-ı 'askeriye evlâdına, veya evlâdı dünyâya gelen ve yâhûd terfî-i pâye eyleyen [11] 'ulemâya, ricâl-i 'asra târîh söylemekle (câ'ize) almakdan 'ibâret idi.

Bir de hezele olan kuvvet-i tab'ı bezmine dâhil olduğu kibâr-ı 'asra (Mizâh) gazetesi yolunda medâr-ı inbisât olarak "Bakalım yeni neviz var veya Sünbülzâde ile yine bir mâcerânız varmış" yollu istiknâhlarla Sürûrî'nin hezelliyâtını istimâ'a ızhâr-ı hâhiş eylediklerinden, bîçâre Sürûrî (Minder Dalkavugu) pâyesinden kurtulup da sedir-nişîn-i vakâr olmaya hiç bir vakt nâ'il olamamıştır.

Bununla berâber kendisi fitraten mâlik-i kanâ'at olduğundan, 'ulüvv-i cenâbını dâ'imâ muhâfaza eylemiş ve egerçi hevâ'iyâtıyla e'âzamı eglendirmiş ise de söylediği sözleri halkı eglendirmek için değil, mizâha olan inhimâkine maglûben hep kendi zevki, keyfi için söyleyerek, halk ise anları istimâ' veya zabt ve îrâd ile neşre vesâtat eylemiştir.

[12] Târîh lafzı ebced hesâbınca (1211) olarak (Seyyid 'Osmân Sürûrî) terkîbi dahı yine ebced hesâbıyla bu 'adede müsâvî olduğundan 1211 sene-i hicriyesinin duhûlünde Sürûrî merhûm bunu ittifâk-ı garîbeden 'add ile "Bu senenin târîhi lafz-ı (târîh)dir. O da benim ismime mutâbıktır; binâ'en'aleyh bu sene târîh söylemek başa 'â'iddir" der imiş.

Fi'l-hakîka o sene meydân-ı suhan kendisinin olduğunu isbât edecek derecede cidd ü hezelden pekçok ve pek güzel târîhler söylemiştir.

Târîh denilen san'at, ba'zı hurûf ve kelimâtın bir araya gelmesiyle bir hâdisenin zamân-ı vukû'una delâlet etmekden 'ibâret ve nâzım ve muhâsebi için delîl-i fazl u 'irfân 'add olunacak kelimât-ı fevka'l-'âdeden olmakla berâber yine erbâbı 'inde epeyce bir ma'rifetdir.

Sürûrî ise bu meslegin – altı yüz seneden beri gelen şu'arâ-yı Rûm içinde hiç birinin muvaffak [13] olmadığını mertebeyi hâ'iz olduğu haysiyetle – imâmı 'add olunmaya şâyândır. Çünkü mühimm ve gayr-ı mühimm bir vak'aya lisân-ı cidd ü hezelden hangisiyle ârzû ederse lakırdı söylercesine târîh söylemek ve ekseriyâ bi'l-bedâhe isâbet ettirmek rüsûhuna mâlik idi.

1204 târîhinde Rusya Seferi'ne me'mûr olan Donanma-yı Hümâyûn ile Kapudan Pâşâ'nın Bahr-i Siyâh'a 'azîmetinde:

“Sürûrî yelken görüñ a’dâyı Kapudân Pâşâ”⁴ mısırâ’ını târîh söylemiş idi. Hâlbuki Sürûrî bu târîhi donanma henüz tersâne halinde iken söylemiş olduğundan, ba’zı ahibbâsı “Ya kazıyye bir ‘asker ölürse ne diyeceksin” dediklerinde “ Ne diyeceğim! [14] Benim târîhim zâten muzafferiyyet ve maglûbiyeti câmi’dır” cevâbını vermiş ve tekrar istiknâh eylediklerinde mısırâ’ı “Sürdü yelken görüñ a’dâ Kapudân Pâşâ’yı” sûretine tahvîl ile okumuşdur.

Zikr olunan 1211 senesinde söylediği târîhlerin en güzîdeleri şunlardır:

Beyhân Sultân’ın Kasrına:

“Sürûrî tâk-ı zerrîninde nakş etdirdi târîhin
Ne dil-cû oldu eyvân-ı sa’d ola Beyhân Sultân’a”

1211

‘Azîz Efendi’nin matbah emânetine:

“Veliyyü’n-nimetim olmagla söyledim târîh
Emîn matbahı Mevlâ ‘azîz ede her dem.”

Selîm-i Sâlis’in hazîne vekîli Bilâl Aga’nın yaptırdığı çeşmeye:

[15]“Kalmadan âb-veş akdı Sürûriyâ târîh
Edüp ‘atâşa sala zemzemi akıtdı Bilâl

1211

Diger:

“Târîhi nâvdân kılmadan çekidedür
Kıldı bu ‘ayn-ı zemzemi icrâ Bilâl Aga”

1211

⁴ Bu mısırâ’ beş eksik olduğundan mısırâ’-ı âtî ile ta’îme söylemiştir:
“Şekl-i girdâb gelir fikre yazarken târîh
Sürûrî yelken görüñ a’dâyı Kapudân Pâşâ”

Meşhûriyân Mollâ'nın vefâtına:

*"Miyâh-ı ebr rahmet eyleye sûz-ı dilin itfâ
Muhabbet nârına el-hakk yanıp mahv oldu Yân Mollâ"*

1211

Diger:

*"Harâret-i kalbi istî'âb eder fikr etse târîhin
Serâpâ 'aşkla sûzân iken mahv oldu Yân Mollâ"*

1211

[16] Mevâlî'den Çeşmizâde'nin vefâtına:

"Mevtle dûr oldu gözden âh Çeşmizâde âh"

1211

"Menzil-i mes'ûd Mollâ'yı ede Mevlâ behişt"

1211

Sultan Hamîd-i Evvel'in hazînedârı Nevres kadınının vefâtına:

*"Nakl edince köhne dünyâdan didüm târîhini
Eylesün Nevres Kadın kasr-ı cenânda cilvegâh"*

1211

İmâm Şehriyârî'nin İstânbül pâyesine:

*"Rütbesi uydu cemâ'at kıldı târîhin edâ
Pâye-i İslâmbol'a ahrâ İmâm-ı Şehriyâr"*

1211

Mevâlîden âteşîzâde nâmına zevcesiniñ yapırdığı çeşmeye:

[17] “‘Atş-ı teşne söner söyle Sürûrî târîh

Âteşîzâde’niñ iç rûhu için âb akdı”

1211

Sadr-ı Rûm ‘Abdullâh Efendi’ye:

“Fevri târîhin ‘îbâdullâh’a hâtif söyledi

Etdi ‘Abdullâh Efendi kurb-ı Mevlâ’da mekân”

1211

Esrâr Dede nâmında bir zâtıñ vefâtına:

“Şöyle keşf eyledi târîhini erbâb-ı nefis

Hayflar göz yumup Esrâr Dede sırr oldu”

1211

İbrâhîm Efendi nâmında bir zâtıñ vefâtına:

“Eyledüm ezber yazup menkût ile târîhini

Hâfız İbrâhîm’e güzlâr-ı bekâ oldu makâm”

1211

[18] Hayâl-bâz meşhûr Şerbetçi Emîn’iñ vefâtına:

“İçdi Şerbetçi Emîn cur’a-i ke’s-i mevtâ”

1211

Vâlîde Sultân bendine:

“Çekdi sedd-i Ye’cûc emvâc-ı miyâhıñ pîşine

[Journal of Turkish Language and Literature](#)

[Volume:5, Issue:2, Spring 2019, \(248-288\)](#)

[Doi Number: 10.20322/littera.525129](#)

Medâr-ı İskender-i devrân yapup bend-i bülend

Fıkr idüp târîh-i dil-cûyun te'nîsle didüm

Âb-ı hayvân kıldı sür'atden edüp sedd anı bend"

1211

Üç anbarlının bahre tenzîline:

"İndi bir cümlede târîh didüm

At gibi koşdu üç anbarlı yeme"

1211

Diger:

"Eyledi ikbâl üç anbarlı yeme atlar gibi"

1211

[19] *"Üç aylarda müyesser kıldı Hakk indi üç anbarlı"*

1211

"Üç anbarlı yapup indirdi bahre mâlikü'l-bahreyn"

1211

Bonapart'ın Avusturya galabesine:

"El-amân dir Mosko elbette görüb târîhini

Mülküne yestehledi hâlâ Françe Nemçe'niğ"

1211

Bu zât târîh inşâdında hakîkaten ğek büyük bir eser-i iktidâr göstermemiştir. O derecede ki nasıl olursa olsun her hâdiseye ve her istimâ' eylediği vak'a-i hârikaya bi'l-bedâhe veya cüz'î bir tefekkür ile târîh söyler ve söylediği târîhler ekseriyet üzere rengîn ve ma'nîdâr düşerdi.

Sürûrî'nin târîh nazmındaki kudreti bir meleke-i [20] tabî'at olduğu gibi târîh söylemek merâkı dahi bayagı ibtilâ mertebesine vâsıl olmuş idi. Zîrâ kendisinin yetişmediği zamânlara 'âid vakâyi'e dahi târîh söylemek mu'tâdı idi. Nitekim Selâtîn-i 'Osmâniyye'nin herbirine birer târîh-i cülûs söylemiştir.

Bir de vaktiyle ba'zı meşâhîr için söylenmiş olan târîhleri begenmeyerek " O zaman ben olsa idim şöyle söyledim" diye yeniden târîh inşâdı murâdı idi. Şâ'ir Râgıb Mehmed Pâşâ'nın sadâreti için söylediği âtîdeki iki târîh bu kabîldendir. Çünkü müşârünileyh Haleb Vâlîliği'nden mesned-i sadârete irtikâ eylediği târîhde Sürûrî henüz altı yaşında olarak ihtimâl ki mu'ahharen hesâbını bâzîçe-i endîşe edindiği (Ebced'i) bile okumamış idi.

Zikr olunan târîhler şunlardır:

"Şol zamân kim istemişdi vâlî-i şehbâyı şâh

Geldi İslâmbol'a sadra'zam oldu mihr ile

[21] *Bir müverrih ragbete şâyeste mısra' buldu*

Ol suhandur kim nizâm-ı 'âlem oldu mihr ile

Sâde şu târîhi dirdüm olmasaydım ben sabî

Râgıb ehl-i ma'ârif-i mükerrem oldu mihr ile"

1171

"Mihr için belde-i İslâmbol'a da'vet olunup

Râgıb ehl-i suhan vâlî-i şehri şehbâ

Bulmamış mısra'-ı âzâde biri vaktinde

Gerçi yazmışdı tevârîh-i kudûmun şu'arâ

Ben sabî olmasam ol dem der idim târîhin

Geldi revnakda sadr oldu Mehmed Pâşâ"

1171

Mu'âsırlarından birer sûretle iştiâr edenlere veya nâmdârândan vefât eyleyenlere, siyâsî ve dolu vekâyi'den muttali' olabildiği şeylere veya 'Osmânîlere ta'alluku olanlara, 'azl ve nasb olanlara, kendisiyle münâsebeti bulunanlara, [22] hâsılı her ârzû etdiği vak'aya târîh söylemek zevki idi.

Sürûrî'nin Ba'zı Müntehab Târîhleri:

İstanbul'a geldiginiñ senesinde maskat-ı re'si olan Adana'da vefât eden pederiniñ söylediği târîhdir:

"Vâ hasretâ vü derdâ, vâ firkatâ dırîgâ

Gurbetde olmuş iken mihnetleri mülâzım

Gömüş peder vatanda pâyende kıl ilahî

Müşfik birâderimle ümm-i püser-nevâzım

Çeşm-i nücûma girsün, gûş sipihre ersün

Dûd-ı kebûd âhum, feryâd cân-güdâzım.

Olmuşdu ismi Mûsâ genç mezârın Allâh

Halvetiñe tecellî etsün budur niyâzım

Kazdım taşına mu'acem târîhler Sürûrî

Koymaz varakda yazsam eşk-i dü-çeşm-bâzım

[23] *Altmış sekiz yaşında göçdi peder bekâya*

Hâfız Efendi oldu gülzâr-ı 'Aden'e 'âzım"

Sürûrî hayâtında tertîb etmiş olduğu Dîvânî'na âtîdeki târîhleri “Tevârîj-i Nâzım bâ-âsâr-ı hîş” ‘unvân manzûmuyla kayd eylemiştir:

Bâlâda zikri geçen Şeyhü'l-islâm Tevfik Efendi'niñ delâletiyle İstanbul'a gelişine söylediği târîh:

*“Destgîrim oldu tevfik-i Hudâ geldi hele
Vaz' edince şâhrâh-ı şehr İslâmbol'a pây
Lafzen ve ma'nen Sürûrî söyledim târîhimi
Kıldım İstanbul'a biñ yüz doksan üç sâlinde cây”*

1193

Vaktiyle tahallus eylediği [Hüznî] lakabını müşârünileyh [24] Tevfik Efendi'niñ tavsiyesiyle [Sürûrî]ye tahvîl etdiği zamân söylemiştir:

*“Mukaddem altı yıl [Hüznî] tahallus eylemişdim ben
Bihamdillâh meserret-yâb kıldı Hayy-ı bî-enbâz
İşitdim baña Hatif dedi kim yaz bî-nukat târîh
[Sürûrî] saña mahlas verdi Tevfik-i suhan-perdâz”*

1193

Tevfik Efendi'niñ delâletiyle Şeyhülislâm Es'ad-zâde'den mülâzemeti nâ'il olduğuna söylemiştir:

*“Ben Es'ad-zâde'den oldum mülâzım
Ki Tevfik-i Hudâdur bunda rehber
Yazılsun bî-nukat harfiyle târîh
Mülâzımdur Sürûrî-i hüner-ver”*

1193

Yegen Mehmed Pâşâ'nın sadâretinde Bâb-ı 'Âlî'den [25] kendisine 12 guruş du'â-gû vazîfesi tahsîs olduğuna söylemiştir:

*"Kapudan ayda on iki guruş etdi baña ta'yîn
Yegen Pâşâ ki nakd-i lafzla tab'ı lebâlebdür
Der-medâr-ı hurûf ile mu'ayyen oldu târîhim
Sürûrî bâb-ı âsafdan vazîfe aldı ensebdür"*

1196

Zabt etdiği kâdı mansıbdan kendisine istihkâfından fazla olarak elli guruş geçmişti. Bi't-tab' halefine redd-i lâzım geldiğinden, anı 'atâ ile berâber kıt'a-i âtiye ile târîh söylemiştir:

*"Mansıbımdan baña zâ'id olarak elli guruş
Geçmiş idi girü redd olsa gerek besbelli
Şimdiden fart-ı te'essüfle didüm târîhim
Düşdi hayfâ ki Sürûrî'nin elinden elli"*

1200

[26] Te'hiline söylediği târîhdir:

*"Killet-i îrâd ile düşdüm te'hil kaydına
Virsün Allâh vefret-i rızkıyla hüsn-i imtizâc
Re's-i sâl-i nevde olmagla didüm târîhimi
Bu sene seyyid Sürûrî kayd-ı meyl-i izdivâc"*

1200

Ne fâ'ide ki bîçâre mü'verrih bu kıt'asındaki temenniâtından hiç birine, ya'ni ne vüs'at-ı ma'âşa ne de zevcesiyle hüsn-i âmizişe muvaffık olabilmıştır. Zîrâ mevleviyetini fevkinde bir mertebe-i 'ilmiyyeye irtikâ

edemediği gibi zevcesini dahi tatlık eylemiş olduğu, bi'l-âhire mûmâileyhânın vefâtını istimâ'ında söylediği âtîdeki târîhden müstedeldir:

*“Eylemiş çokdan ki tatlık etdigim hâtûn vefâr
Rûhun Allâh kevser-i cennetle sîrâb eylesün
[27] Söyledim eski hukûku yâd edüp târîhini
Hakk Nefîse Kadın'ı Firdevs'e reh-yâb eylesün”*

1208

Anadolu pâyesini ihrâzında söylemiştir:

*“Anadolu'ya meh-i şevvâlde kıldum duhûl
Kim Hayâtî-zâde merhûm eyledi ihyâbını
Ey Sürûrî kendim inşâd eyledüm târîhimi
'Abdullâh bindirdi mansıb atına Mevlâ beni”*

1195

Târîh-i velâdetini hesâb ile söylemiştir:

*“Velâdet vaktimi itdüm tecessüs
Gönül düşmekle fikr-i nesl ü 'ırka
Didi Hâtif hesâb et işte târîh
Seniñ sinniñ Sürûrî geldi kırka”*

1205

[28] İstanbul'da binâ eylediği hâne için nazm etmiştir:

*“Hoşâ nüzhet-serâ-yı dil-güşâ kim
Meserretgâh-ı nevdîr bî-bahâne
Hitâmında ser-i sâl-i cedîde*

Tesâdüf etdi bu tarh-ı yegâne

Didüm hem yapıdurup hem aña târîh

Sürûrî eyledi îcâd hâne”

1206

Sultân Selîm-i Sâlis merhûma takdîm eylediği kasîde-i râ'iyye üzerine Anadolu'dan nâ'il-i matlab olduğu zamân inşâd eylemiştir:

“Sadr-ı Anadolu'dan aldım Sürûrî mansıbı

Kıldı hakkımda benim nutk-ı hümâyûn Hân Selîm

Nâ'il-i matlab olunca söyledim târîhimi

Çâkerin mesrûr-ı âmâl eyledi Sultân Selîm”

1217

[29] 1213 sene-i hicriyyesinde, ki Fransızlar'ın Mısır'ı istilâlarına müsâdîfdir; kıt'a-i yemâniyye ile turuk-ı muvâredâtın inkıtâ'ı vukû' bulmasıyla mehâdin-i kahve ihrâc olunamayarak İstanbul'da kahve fevka'l-gâye bahâya çıkmış ve bu sebeble birçok kimse bi'z—zarûre terk-i itiyâd eylemiş idi. Sürûrî de o zümreden, ya'ni erbâb-ı zarûretten bulunduğu cihetle çâresiz kahve-âşâmlığa tevbe etmiş ve anı hikâyeten târîh-i âtîyi nazm eylemiştir:

“Kaht olup kahveye etdi halkın

Kimi gerçek kimi sûrî tevbe

And içüp ben de didüm târîhin

Kahveden kıldı Sürûrî tevbe”

1213

Meşhûr Velî Efendi-zâde'nin himmetiyle nâ'il olduğu mansıbdan kazandığı meblagı idhâr ile cizye emvâlinde sehm aldığı zaman söylemiştir:

[30] “Velîyü’-d-dîn Efendi-zâde kılmışdı ‘inâyet kim
Yaturdum mansıbımdan her ne aldım ise îrâda
Husûd-ı kâfire virdüm yazup evrâka târîhin
Sürûrî mâlik oldu cizyeden bir kîse îrâda”

1215

Dîvânı’nı tertîb ile (Neşât-engîz) ‘unvânını verdigine târîhdir:

“Müverrihligi olmuşdum kibârîñ menkabet-hânı
Tedârük eyledüm sî-sâle evrâk-ı perîşânı
Didüm tertîb edince tesmiye kasdıyla târîhin
Sürûrî’niñ (Neşât-engîz) oldu nâm-ı dîvânı”

1217

Diger:

“Hoşâ te’lîf-i külliyât-ı eş’âr-ı ferah-bahşâ
Ki mecmû’un otuz yılda nasîb etdi başa Mevlâ
[31] Meserretnâmedür erbâb-ı nazma yazdığım târîh
Sürûrî oldu dîvânıyla ehîbbâya sürûr-efzâ”

1217

Fî’l-hakîka Sürûrî’niñ ekser manzûmâtı (Meserret-nâme) itlâkına şâyândır; hattâ mersiye olmak üzere nazm eylediği târîhlerin birçoğunda meşreb-i şûhânesine veya itiyâdı olan mazmûn-perdâzlığa maglûben vâdî-i mizâhdan kurtulamamış ve bu sûretle vefâtından dolayı gamgîn olmak lâzım gelenlere bile dahhak-âver olagelmiştir:

Meselâ:

"Sundu şem'-i bezm-i dünyâ gitdi Muhibbî-zâde âh

Veya:

"İçdi Şerbetçi Emîm cur'a-i ke's-i mevtâ"

Veya:

"Hil'ati oldu kefen göçdü 'Abâyî-zâde"

[32] Veya:

*"Kuşçubaşı kızı disün târîh
Uçdu sahn-ı Cenâba Tûtî Şeyh"*

Veya :

*"Ka'ım rahmete, daldı bu târîhde
Yûnus'u hût-ı ecel eyledi âh iltikâm"*

Veya:

*"Sürûrî buldu mazmûnuñ kuyûdâtında târîhin
Mukayyed-zâde kayd-ı tenden itlâk eyledi rûhu"*

Yolunda söylediği târîhler insâna hüzn-âver olmakdan ziyade hazz-âver olduğu zevk-i âşinâbân-ı edeb 'umûmen i'tirâf etmek mukarrerdir.

Mukaddemâ tertîb etmiş olduğu Dîvânı'nı üç sene [33] sonra tenkîhen tanzîm eylediği zamân nazm etdiği târîh-i digerdir:

*"İdüp ü yıl mukaddem cem'-i âsâr
Ne kim buldumsa yazmışdum musarah
Biraz şey eyledim idhâl ihrâc
Henûz oldu murâdımca musahhah
Didüm tenkîhine târîh-i diger
Sürûrî etdi dîvânın münakkah"*

1220

<i>Bir duhter-i ferruh-likâ</i>	<i>Sulbünden oldu rû-nümâ</i>
<i>Etdi muharremde Hudâ</i>	<i>Gehvâre zîb-i ihtirâm</i>
<i>İster ki dil bî-ta'îme</i>	<i>Târîh-i milâdın diye</i>
<i>Dünyâya geldi sâfiye</i>	<i>Oldu Surûrî şâd-kâm</i>

1223

[34] 'Akkâ ve 'Ariş ve Kâhire vak'alarıyla Bonapart hakkında inşâd eylediği ba'zı rengîn ve hezel-âmîz târîhlerdendir.

Bonapart'dan Mısır'ıñ istirdâdına:

*"Deli oğlan idi kılsa 'aceb mi meyl-i Afrika
Bonapart'a Mısırlı haracı oldu çünkü kurtuldu
Zamân ile Sürûrî söylenür dillerde târîhiñ
Mu'îni Hakk etdi Mısır'ı üçüncü şeh Selîm aldı"*

1216

Mısır'ın Fâtih-i evvei Selîm-i evvel oldugunu telmîhen Selîm-i Sâlis'in Fransızlardan istirdâdında söylemiştir:

"Kâhire fâtihi Sultân Selîm oldu yine"

1216

Fransızlar'ın 'Akkâ hezîmetine ve Cezzâr Pâşâ'nın galebesine:

*"Fransa geldi 'Akkâ'ya perîşân eyledi Mevlâ
Bozup Cezzâr Pâşâ çaldı ehl-i küfre sâturu"⁵*

1213

[35] Fransızlar'ın 'Akkâ hezîmetine:

*"'Arîş'i toplayup aldı sipâh-ı Şâh Selîm
Françe Kâhire'de oldu kahr-ı Hakla helâk"⁶*

1213

Beher mısırâ'nın mühmel ve menkûtundan birer târîh olmak üzere 'Arîş fethine dört târîhdır:

[36] *"Çekdi seyf a'dâyı bozdu Hân Selîm-i cem-sipâh*

1214

1214

"Bâb-ı mülk-i Mısır'ı Mevlâ açdı alındı 'Arîş"

1214

1214

⁵ Cezzâr ma'lûmdur ki kasap ma'nâsındır.

⁶ 'Arîş emîr vezninde bir nev' haymeye itlâk olunur. Sürûrî'nin burada toplamaktan maksadı hem 'Arîş kasabasını toplamak, hem de çadırı toplamaktır.

Diger:

“Sürûrî nakş olunsun ‘arşa târîh

‘Adûdan Şeh Selîm aldı ‘Ariş’i”

1214

Fransızlar’ın Mısır’dan hurûcuna elli kıt’a târîh söylemişdir ki en güzîdeleri şunlardır:

“Diyâr-ı Mısırâ erbâb-ı gazâ doldu çıkar küffâr”

1216

“Basdı Nîl-âsâ akup Mısır’ı cünûd-ı Şeh Selîm

1216

[37] Sadr-ı a’zam ve serdâr-ı ekrem Yûsuf Pâşâ’yı telmîhen:

“Kalem serdâr-ı ekrem nâmını derc etdi târîhe

‘Adûdan Mısır’ı Yûsufî mü`eyyed Şeh Selîm aldı”

1216

“Mısır idi Françe Mısır’a ammâ ehl-i dîn aldı”

1216

“Cenîn oldu sâkıt ümm-i dünyâ eylesün râhat”

1216

(Napolyon’u cenîne teşbîh hakîkaten tevcîhât-ı edebiyededir.)

*"Gelin gibi donatdum sûb-ı mazmûn ile târîhim
Aldındı ümm-i dünyâ süver-i dehre zîb ü fer virdi"*

1216

"Hakk demin etdi hinnâ-ı ümm-i dünyâ düşmeniñ"

1216

[38]

"Semm-i mühlik oldu Mısır'ıñ kandi cünd-i düşmene"

1216

"Girdi Mısır'a sipeh-i dîn ile Yûsuf Pâşâ"

1216

"Ezüp oydur diler halvâya kand-i Mısır'ı gâzîler"

1216

"Françe Kâhire'den kadı kahr edüp Allâh"

1216

"'Adû makhûr olup Mısır'ı yine Sultân Selîm aldı"

1216

"İskenderiye fethe Ye'cûc hasm oldu melûl"

1216

(Ba'zı tevârîh-i müntehabesi)

Tayyâr Pâşâ'nın vüzerâtına:

*“Evc-i ikbâle su'ûd etdi didüm târîhini
Şehper-i 'unvânla Tayyâr Beg oldu vezîr”*

1215

[39] Şâhîn 'Alî Pâşâ'nın Adana vâlîliğine:

*“Söyledi a'yân sarâyâ kondurup târîhini
Buldu tâk-ı mansıb-ı 'âlîde Şâhîn âşiyân”*

1192

Sürûrî'nin en ziyâde sevdiği târîh âtîdeki mısra'dır: “Ben hiç târîh söylememiş olsam da yalnız bu târîhi söylese idim yine iftihâr ederdim” der imiş. Fî'l-hakîka târîh bir vak'ayı nâtık olduğu haysiyetle huşûdan âzâde olunmak lâzım gelir.

“Oldu Sâlih Efendi defterdâr”

1214

Âtîdeki mısra' dahı huşûdan âzâdedir. Zîrâ Mektûbçu Kalemi'nden 'Âtif ve Gâlib Beglerin re'îsü'l-küttâb ve âmedci olduklarını nâtıktır:

“Re'îs ü âmedî oldu kalemde 'Âtif ve Gâlib”

1212

[40] "Eyledi rihlet gelüp Kuddusî Efendi Ka'be'den" Mısra'ı dahi âzâde-i huşû olan târîhlerdendir.

"Fülk-i ikbâl ile geldi Nûh biñ tersâneye"

1201

"Muharrem garrası nev-rûzdur devr-i zamân-firûz"

1221

"Melek Pâşâ makâm etsün cenânı"

1216

"Düşdü bahr-i 'ademe hayf Kapûdân Pâşâ"

1218

"Gitdi Bâbı-zâde açılun der-i Dârü'l-İslâm"

1187

"Şerbeti sundu Şeker-zâde'ye sâkî-i ecel"

1202

"Cân borcun edâ eyledi gitdi o da meşellî"

1206

[41] "Müneccimbaşınıñ vardı ufûle kevkeb-i 'ömrü"

1227

"İzmir'de çeh-i merkade düşdü Kuyucaklı"

1208

"Esîrî-zâde kayd-ı tenden âzâd eyledi rûhu"

1208

"Buldu Hüssâm kendüye tabuttan niyâm"

1220

"Eyledi rihlet gelüp Kuddusî Efendi Ka'be'den"

1221

"Kıldı serhadd-i bekâya kâdî-i ordu sefer"

1222

"Didi el-hikemullâh kâdî-i ehl-i Haleb göçdü"

1223

"Cefâ-yı dehr ile mahv oldu hayfâ kim Vefâ şeyhi"

1213

[42] Sünbülzâde Vehbî'nin vefâtına:

"Lâle vaktinde vefât etdi didüm târîhin"

Gülşen-i cenneti me'vâ kıla Sünbül-zâde"

1224

"Fâtiha 'Osmân Efendi Rûhuna"

1220

"Kaçdı sahrâ-yı cihândan atı Yügrük-zâde"

1224

"Cefü'l-kalem Yesârî-i hattât gitdi âh"

1213

"Kânî-i pâkîze gevher kaldı genc-i hâkde"

1206

"Nûh Beg merginden oldu dîde tûfân-hîz-i eşk"

1219

"Hayflar göz yumup Esrâr Dede öldü"

1211

[43] *"Mahfil-i 'Adeni makarr etsün Bilâl"*

1222

"Cânını Rûhî Dede etdi revân Mevlâsına"

1225

"Ney-zeni dem-beste etdi bezm-i dünyâda ecel"

1220

"Rûh-ı 'Îsâ etdi eflâke 'urûc"

1205

"Nasûhî-zâde kıldı tevbe kurb-ı Hakk'a 'azm etdi"

1218

“Bahârî görmedi Dervîş Bülbül uçdu dünyâdan”

1225

“Mukayyed-zâde kayd-ı tenden itlâk eyledi rûhu”

1209

“Kıldı ilkâ Yûsuf’u ihvâna çâh-ı lahde vây”

1193

[44] 1187 senesinde Anadolu’da hüküm-fermâ olan tâ’ûnda Adana havâlisi dahı musâb olmuş idi. O aralık belde-i mezkûre medârisinden birinde talebeden altı kişi birden vebaya tutulup vefât etmekle o târîhde (Hüznî) tahallus eden Sürûrî bu altı zâtın isimlerini hesâb ile târîh düşürmüş ve derler ki mü’verrihliğe hevesine de bu târîhi sebep olmuşdur:

“Meded bir medrese sâkinlerinden altı cân çıkdı

Vebâ kim şeş cihâtı nâsa teng etdi safâ gitdi

Añılsun cümlesi rahmetle (Hüznî) söyledi târîh

Vefî, Ahmed, Hasan, Mûsâ, Süleymân, Mustafâ, gitdi”

1187

Meşreb ve mesleklerince olan muvâfakat Sürûrî ile Vehbî arasında bâdî-i ünsiyet olmağla bir zamânlar Sürûrî Vehbî’niñ kethüdâlık hizmetinde bulunmuş ve hattâ eski [45] Zagra niyâbetini ihrâz etdiği sırada birlikde gitmiş idi. Vehbî Sürûrî’den kırk yaş kadar büyük olmakla berâber meşreb-i şühânesiniñ ilcââtına tâbi’ bir âdem olduğundan, zamânınıñ erbâb-ı şebâbına bile hicâb-âver olacak halî’ül-‘izârlıklarda bulunmakdan aslâ ictinâb etmez idi. Hattâ meslek-i kazâ ile ictimâ’ı hîç bir yerde câ’iz olmayan ef’âl-i reddi’eyi bî-pervâ irtikâ eylesesinden dolayı eski Zagra ahâlisi tarafından müftazihân habs olundugu zamân Sürûrî dahı sû’ikârîñ belâsına dûçâr olmuş idi. Fakat mü’verrihen kendisiniñ ef’âl-i kâdî ile me’yûb olduğu ‘ind-i ahâlîde tebeyyün etmekle Sürûrî’yi habsden itlâk etmişlerdir, ki müşârünileyh bu serencâmını şu kıt’a ile beyân eylemişdir:

Kıt'a:

*"Kodılar habse seniñle beni de ey Vehbî
Ağlaşdırdık silerek çeşmimizi yağlak ile
[46] Çünkü yokdu günehim işte vilâyetli beni
Geldi kurtarmaga sen bunda otur sağlak ile"*

Bu kıt'ayı dahı o sırada söylemişdir:

*"Habsden kurtulup İstanbul'a varırsañ eger
Vehbiyâ atdıracaksın beni bahre heyhât
Keştî-i 'arz u vakâruñ karaya urdu seniñ
Âhhhhh var ise 'aklıñ denize kendiñi at"*

Sürûrî'nin Hezelliyyât'ı gerçi ba'zı mertebe galîz olmakla berâber yine Nef'î'nin Sihâm-ı Kazâsı'ndaki hicviyâtı kadar fazîz degildir. Nef'î'nin her kelime-i hicviyyesi hedef olanlar için bir sehm-i belâ yerine geçer; fakat Sürûrî'nin hevâ'ıyyâtı sırf mudhikâtdan 'ibâret olduğundan – müfsid-i ahlâk olsa bile – insânı o derecelerde rencide etmez. Nitekim sernâme-i hezelliyyâtı [47] olmak üzere söylediği kıt'a-i âtiye dahı bu müdde'âmızı mü'eyyedir:

*"Hâme kim etdi sebt-i hezelliyyât
Mündericdir letâ'ifinde hayâl
Hazmı giryân edüp ahibbâya
Hande-fermâ olur bu turfe-makâl
Harf-i mu'cemle oldu târîhi
Mudhikât-ı Sürûrî-i hezzâl"*

Hezeliyât'ından ba'zı tevârîh-i latîfe:

"Yakıldı mektebiñ damı yapıldı göñül sıbyânıñ"

1203

"Samancı-zâde Otlakçı Yokuşu'n kıldı âbâdân"

1215

"Çünki taksîtiñi vermez Siyon

Ey Sürûrî ne gidersiñ ana sen

[48] *Yürü mahzar-ı hüsne borç et kim*

Oldı târîh sene "karz-ı hasen"

1219

"Lihye koyverdi küçük bitdi sakalı oyunıñ"

1188

"Kör 'Alî diñledi sagır Velî'den târîhin

Gel kızın aldı Çolak Hamza Topal 'Osmân"

1213

"Bir siñek bir siñegi bugün vızlayarak"

1180

"Seyr-i Kâğıdhâne'de bir kıbtî-i şâdî-resân

Dünki gün aldım diyü yüzüne sen eylerdi yâd

Etmeden faslın tamâm ol, ben dedim târîh-i tâm

Ayucu çengâne almış bir şebek-i meymûn-bâd"

1217

[49] *"Ey Sürûrî nereden istersen*

Posamı al dedi dildâr baña

Söyledim agzın öpüp târîhin

Etdi bir posa kerem yâr baña"

1194

[Gâvur Hâcî] demekle meşhûr biriniñ Kudüs'e nefyine târîh:

"Bir mülakkab var idi fıski kemâle yetdi

Hâkim-i belde sürüp anı zarâfet etdi

Etdim isbât-ı hünerbende dedim târîhin

Nefy olup Kudüs'e Gâvur Hâcî yıkıldı gitdi"

1191

Gül Memiş nâmında bir sâ'iliñ vefâtına:

"Gül Memiş gülmemişe döndü cihâna sad hayf"

1191

"Gör sipâhîye göründü sefer-i hısn- bekâ"

1205

[50] Şâhîn Giray'ın nefyine:

"Tutdu Şâhîn Girây'ı fukarânıñ âhı

Nefy olundu Rodos'a katl olur İnşâllâh⁷

Şu'arâ dest-i kabûl üzere tutar târîhim

Tîz pervâz idi Şâhîn ileh geldi nâgâh"

1201

"Gelmiş idi câmi'e bir bî-namâz

Sârik imiş kim yine yazdı dayâk

Söyledi târîhini kayyım anıç

Kaçdı pabuc hırsızı yalın ayak"

1212

[51] " *Alî Beg matbahında yaptı bir dolab kim açıcı*

Aña hem dar, hem boşdur deyince darılır elbet

İkardım noktadan hâlî hurûfu cem' edüp târîh

Bu kilere düşerse fare başı yarılır elbet"

1212

"Şi're heves eylemiş Ahmed Peşe

Vezn-ı kelâmında ne ser var ne ben

Harf-i mücevher aña târîhdir

Müfte'ilün Müfte'ilün Fâ'ilün

1190

Sünbülzâde Vehbî hakkında:

"Vehbiyâ var mı şuhûd etdiç hibbe da'vâ (...)

Kâdîlikdan ben saña verdim dediç dört yüz gurûş

⁷ Sürûrî'niç temennîsi iki ay sonra hükmünü göstermiş Şâhîn Giray katl olunmuşdur.

Çârsû-yı lâfda çokdan beri dellâlsin

Sen kazandı mı o denlü hey hod-furûş

[52] *“Vehbiyâ kimiçe bir ehl-i keremeniç vechinden*

Akçe kesb eylese der aña yüzün ag olsun

Âsîhkâse denî nice gözetdiñse beni

Ben de Hakk’dan dilerim iki gözün ag olsun

“Oglumun süd anasın aldı Sürûrî der imiş

Vehbî-i lâfzenin kizbine hayrân kalurum

Tutalım gerçek imiş dörde kadar câ’izdir

Kaynana, üvey ana, öz anasını da alurum”

“Bir ehl-i zarâfet dedi kim Vehbî-i pîriç

Dîvânı mı çok nâme-i a’mâli mi çokdur

Dedim ki müsâvîdür ikisi de velakin

Ba’zı iyü iş bunda var ol nâmede yokdur”

[53] *“Basdırup yine sarîr kalemin Vehbî’niç*

Sûrgâh-ı suhana gulgule-i nev saldım

Bir kaba zurna gibi şöhreti var idi fakat

Anı da aldım elinden düdüğü ben çaldım”

Bu kıt’alar Vehbî hakkında hicviyâtının en ehvenidir. Bir takımı o kadar nâmûs-şikenânedir, ki zamânında Vehbî’niç ne sûretle tahammül etdiğini tasavvur bile müşkildir.

Ekser erbâb-ı sühân arasında mu'tâd olduğu üzere mûmâileyhümâ dahı böyle şemm-âlûd sözlerle yekdigerinin hicv ve mezemmetinde bulunmakla berâber yine ülfet ederler ve hattâ ba'zı def'a karşı karşıya oturarak fezâzette müsâbakaya kalkışirlar imiş. Teşekkür olunacak hâlâtdandır ki zamânımızda edebiyât nâmı altında bu dürlü edebsizlikler görülmez olmuşdur.

Vâkı'ân kudemâ-yı şu'arâ ile berâber edebiyâtın bir nev' uyuz 'illeti hükmünde olan hicv ve hezel vâdîleri [54] dahı mahv-âbâd-ı nâbûdîye gitmiş ise de aña bedel erbâb-ı kalem gazeteleri agrâz-ı nefsâniyyelerinin âyîne-i in'itâfı hâline getirmiştir. Bu hâl ise yalnız Şark'da görülmüyor. Garbiyyûn arasında daha eski Şark şu'arâsının hicviyâtına rahmet okudacak şütûm-i galîze gazetelerinin en mühimm makâlâtına takdîm olunuyor.

Sürûri 1229 senesi Saferî'nin on birinci günü altmış dört yaşında vefât ederek Topkapı hâricinde Vehbî'nin yanına defn edilmiştir. Cenâb-ı Hakk rahmet ve magfiret eyleye.

Vefâtına 'izzet Mollâ mısra'-ı âtiyi târih düşürmüştür:

"Sürûri'nin vefâtı bâ'is-i hüzn oldu ahıbbâya"

1227

TEM.

Matba'a-i Ebü'z-ziyâ

